

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ОКРУЖНИ СУД У БЕОГРАДУ
ВЕЋЕ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ
Посл. бр. К.В. бр. 01/2003

ТРАНСКРИПТ АУДИО ЗАПИСА

Са главног претреса од 25.11.2005. године

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добар дан свима.

НАСТАВЉЕНО 25.11.2005. ГОДИНЕ
Са почетком у 9,30 сати

Председник Већа констатује да је веће у неизмењеном саставу а да су присутни: заменик тужиоца за ратне злочине Кнежевић, пуномоћници оштећених адвокати Лознијевић, Даниловић, Томић, Баровић и Тодоровић, браниоци оптужених адвокати: Заклан, Јеврић, Вујин, Продановић, Вукотић, Перески, Калањ, Станић, Штрбац, Дозет, Јелушић, Ђурђевић, Радуловић, Бељански и Бојков, а одсутни су браниоци адвокати: Петрушић, Пилиповић, Мијатовић те Перковић Мирослав.

Али ту је Травица, јел тако било? Ивињавам се.

Али је ту по раније датом заменичком пуномоћју адвокат Травица Бранислав.

Одсутни су и браниоци адвокати Станојловић, Апро и Левајац.

Сви оптужени су ту.

Шта каже судска стража? Да. Добро. Рекли смо јуче, одредили смо... да. Колега Заклан?

АДВ. ЗАКЛАН МИЛАН: Председниче, дужан само да кажем, да је колега Петрушић у Бањалуци већ три дана по раније заказаном претресу. У његово име, молио ме уколико, да не би изгуби право на завршну реч, евентуално ако данас дођемо и ми браниоци на ред, зависи колко буде...

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Нисам сигуран да ће стићи било ко од бранилаца.

АДВ. ЗАКЛАН МИЛАН: Ја сам дужан да то пренесем од колеге Петрушића. Ето и још једну ствар сам, господине Председниче, ја сам донео неки фељтон из «Експрес политике» који говори о «Овчари» па сам окривљеном Вујовић Мирољубу да ли се то може њему предати у паузи?

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Новине, Фељтон из «Политике». Може може, није проблем.

АДВ. ЗАКЛАН МИЛАН: Ево ту су код колегинице. Хвала.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Може, може није проблем. Дакле, рекли смо јуче

завршна реч странака

Прво је заменик тужиоца за ратне злочине Кнежевић. Колега Кнежевићу изволите. Колега Кнежевићу јер вам ту ниско, хоћете ли да пређете за овај пулт, да ли Вам више одговара? Ви сте висок човек видим пуно се савијате а претпостављам да ће ово и потрајати. Онда кад имате неко питање онда још то и буде брзо. Ако Вам више одговара можете прећи за ову говорницу. Молим. Не не, само Ви одлучите како Вама више одговара.

ЗАМЕНИК ТУЖИОЦА ДУШАН КНЕЖЕВИЋ: Ја бих био за то да се боље чује, е па ако ће се боље чути оданде, ако је одавде, ја то сад не знам.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Ја предпостављам да ће се боље чути одатле. Оно је мало височије, онај микрофон је мало височији па ће вам претпостављам бити удобније у том смислу.

ЗАМЕНИК ТУЖИОЦА ДУШАН КНЕЖЕВИЋ: Поштовани суде, остајем у целини при прецизираној оптужници и сматрам да је спроведеним доказним поступком утврђено да су оптужени починили кривично дело за које се терете и да је утврђена њихова кривична одговорност па стога предлажем да их за то дело огласите кривим и осудите по закону. Кривично дело за које се терете оптужени је ратни злочин против ратних заробљеника из члана 144. Кривичног закона Савезне Републике Југославије, а не Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, односно Основног кривичног законика због обавезне примене блажег закона за извршиоца. Ово кривично дело врши онај ко кршећи правила Међународног права за време оружаног сукоба, нареди или изврши неку од алтернативно одређених радњи извршења кривичног дела које су таксативно наведене у овом законском члану.

Конкретно тужилац терети оптужене за телесно повређивање и убиство ратних заробљеника. Оно што је спроведеним доказним поступком утврђено, практично се подудара са наводима прецизиране оптужнице, а то је да је у јесен 1991.годне у Источној Славонији на подручју Вуковара у Републици Хвратској у саставу бивше СФРЈ постојао оружани сукоб између снаге Југословенске Народне Армије, Територијалне одбране Вуковара и добровољаца са једне стране и хрватских оружаных снага у које су спадали Збор народне гарде, МУП Хрватске и добровољци са друге стране. Овај сукоб није имао карактер међународног сукоба пошто је Република Хрватска од Међународне заједнице призната као самостална Држава у јануару месецу 1992.године.

Из изведених доказа утврђено је да је оружани сукоб у Вуковару окончан дана 18.11.1991.године када је по једнима Вуковар ослобођен, а по другима Вуковар «пао». Тога дана тзв. «митничка група» хрватских оружаных снага, предала се јединицама ЈНА и положила оружје након чега је извршен њихов попис и пребацивање за Сремску Митровицу на даљи поступак.

Друга група хрватских снага која није хтела да се преда јединицама ЈНА покушала је да се спаси одласком у вуковарску болницу. Пре тога су одбацили оружје, преобукли се у цивилну одећу а затим ушли у болницу с тим да се помешају са болничким особљем, рањеницима и болесницима, рачунајући да ће се на тај начин уз помоћ Међународног црвеног крста и Организације «Лекари без граница» пребацити у дубину хрватске територије. Међутим, у томе нису успели јер су у болницу ушле јединице ЈНА и заробиле их. Успостављено је обезбеђење тако да нико није могао да уђе у болницу нити из ње изађе. Било је покушаја од стране територијалаца, добровољаца и других непозваних лица да уђу у болницу и обрачунају се са лицима за која су сматрали да су зликовци и да су се ту сакрили у чему су спречени од стране припадника Војне полиције. Дана 20.11.1991.године у јутарњим часовима извршена је евакуација болнице чиме је руководио начелник безбедности у Гардијској бригади мајор Веселин Шљиванчанин. У спроведеној тријажи одвајани су старци, жене, деца и медицинско особље, док су војно способни мушкарци издвојени и потом у шест аутобуса пребачени у вуковарску касарну у пратњи мајора Љубише Вукашиновића. Убрзо се у касарни око аутобуса са заробљеницима окупио велики број људи територијалаца, добровољаца углавном мештана који су насртали на аутобусе покушавајући да се обрачунају са

лицима која су препознали, а који су им у рату наводно нанели какво зло - убили некога, запалили кућу, тукли их и пуцали на њих. Припадници ЈНА који су обезбеђивали заробљенике имали су великих проблема да их у томе спрече. Истога дана у времену између 11 и 13 часова у просторијама Трговинског предузећа «Велепромет» у Вуковару у непосредној близини касарне одржана је седница Владе Српске Аутономне Области САО, Славонија, Барања и Западни Срем којом је председавао Горан Хаџић. Седници су присуствовали и чланови Владе и то: Борислав Богуновић као министар унутрашњих послова, Војин Суша, министар Правде, Славко Докмановић министар Пољопривреде, Жељко Ражнатовић «Аркан» испред добровољачких јединица. Известан број мештана а од представника ЈНА био је присутан потпуковник Миодраг Панић, начелник штаба Гардијскебригаде ЈНА и пуковник Богдан Вујић из органа безбедности. Том приликом је Горан Хаџић изразио захвалност јединицама ЈНА на помоћи да се ослободи град Вуковар уз спремност да сада цивилни органи преузму власт на целој територији. Истакао је да постоје већ оформљени правосудни органи, тужилаштво и суд који су способни да суде ратним злочинцима који су се склонили у вуковарску болницу. У ту сврху постоји затвор на Пољопривредном добру «Овчара» а од припадника територијалне одбране формираће се полиција која ће штитити јавни ред и мир на том подручју. На седници је било речи и о томе да је ЈНА неосновано пребацила злочинце из «митнчке групе» као и заробљенике са «Велепромета» у Сремску Митровицу и да ни по коју цену Влада и народ Вуковара неће допустити да се то понови са заробљеницима из болнице који су такође окрварили руке и починили злодела према српском народу. Ако треба народ ће полегати испред точкова возила и неће допустити њихов излазак из Вуковара. Посебно је том приликом замерено пуковнику Богдану Вујићу на његовом учешћу у трансферу поменутих заробљеника у Сремску Митровицу и тражено је да се под хитно нађе начин да се они врате у Вуковар да би им се ту судило. После краће дискусије Влада је донела одлуку да се њима предају ратни заробљеници из вуковарске болнице на даљи поступак о чему је потпуковник Миодраг Панић обавестио команданта оперативне групе «Југ» пуковника Милета Мркшића који се сагласио са тим рекавши да ако је Влада тако одлучила обзиром да је рат завршен нека тако и буде. Након што је потпуковник Миодраг Панић ову сагласност пренео седница је завршена. Убрзо после тога, у раним поподневним часовима из касарне су кренули аутобуси са заробљеницима према Пољопривредном добру «Овчара» у пратњи војних и великог броја цивилних возила. По доласку на «Овчару» из аутобуса су почели да излазе заробљеници. Од излазних врата аутобуса па до улаза у хангар формирао се шпалир територијалаца, добровољаца и другхи наоружаних лица кроз који су били приморани да протрче заробљеници. Том приликом сви који су били у шпалору ударали су заробљенике. Због тога су и стали у шпалир. И то рукама и ногама, дрвеним палицама, шипкама, ккундацима, с чиме су стигли по разним деловима тела наносећи им телесне повреде што су наставили и у хангару. У томе су учествовали припадници ТО Вуквоара оптужени Булић Милан звани «Булица» против кога је поступак раздвојен. Оптужени Мугоша Горан, звани «Куштро», оптужени Ђанковић Мирослав звани «Ђани», припадници добровољачке јединице зване «Лева суподерица» оптужени Милојевић Предраг, звани «Кинез», оптужени Драговић Предраг звани «Цеца», оптужени Ланчужанин Милан, звани «Камени» заједно са НН лицима. Оптужена Калаба Нада је такође ударала једног НН ратног заробљеника испред хангара и у хангару да би га касније испред хангара лишила живота пуцњем из пиштоља у главу. Радило се о лицу које је било њен шеф у робној кући у Вуковару где је била запослена и који је отпустио са посла неколико

месеци раније. Испред хангара и у хангару главну реч су водили оптужени Вујовић Мирољуб, командант територијалне одбране Вуковара и оптужени Станко Вујановић његов заменик. Они су се за све питали. Њих двојица су у хангару наредили да се одвоји прва група од 30 до 40 заробљених лица и да уђу у приколицу трактора који је паркиран код улаза у хангар, као и лица која ће ићи у пратњу ради обезбеђења да нико не побегне. У више наврата пет од шест пута одлазио је трактор пун заробљеника и након пола сата до четрдесет минута враћао се празан. Сваки пут је у хангару остајао оптужени Вујовић Мирољуб док је увек са пуним трактором одлазио а са празним се враћао оптужени Вујановић Станко. Заробљени су том приликом вођени на око један километар од «Овчаре» на један локалитет «Грабово» где су лишавани живота. У времену од одласка трактора са првом групом заробљеника па до његовог повратка на «Овчару» код хангара је стигао мајор Вукашиновић са још једним војним лицем и обратио се оптуженом Мирољубу Вујовићу рекавши му: «Ми вам нисмо дали ратне заробљенике да их ви тучете и убијате, већ да их чувате и испутујете». А овај му је одговорио: «То није ваша брига већ наша». Затим је једно НН лице из пратње оптуженог Мирољуба Вујовића уперило оружје у мајора Вукашиновића после чега се он повукао. Након тога практично је престала свака нада заробљеника у хангару да ће избећи ликвидацију. Њихова ликвидација трајала је од поподневних часова тога дана до раних јутарњих часова сутрадан дана 21.11.1991.године. Припадници добровољачке јединице «лева суподерица» оптужени Шошић Ђорђе, звани «Жорж» и «Чича» и оптужени Предраг звани «Кинез» изводе из приколице два НН ратна заробљеника и лишавачу живота тако што им ножевима пререзују врат.

На локалитету «Грабово» заробљеници су извођени испред ископане јаме и то у групама од 7 до 8 лица у које пуцају формирани стрељачки водови и тако их лишавачу живота. Након што једна група погођених пала из тракторске приколице излази нова група убацује их у рупу и долази на њихово место. Живи убацују мртве и чекају свој ред. У заробљенике пуцају и лишавачу их живота припадници територијалне одбране Вуковара оптужени Перић Јовица, оптужени Мацарац Предраг звани «Пеђа» оптужени Војновић Милан звани «Мићо Медоња», оптужени Ђанковић Мирослав звани «Ђани», оптужени Златар Вујо, као и припадници добровољачке јединице «лева суподерица» оптужени Ланчужанин Милан звани «Камени», оптужени Атанасијевић Иван звани звани «Ико», раније Хусник Ивица, оптужени Љубоја Марко звани «Маре», оптужени Драговић Предраг звани «Цеца», оптужени Катић СЛободан звани «Мајор Катић» и више НН лица за која чврсто верујем да ће ускоро бити идентификована. Том приликом команду за пуцање издаје а и сам пуца овде оптужени Вујановић Станко.

Стрељаним лицима која су још давала знаке живота прилази оптужени Милојевић Предраг звани «Кинез» и из пиштоља пуцањем у главу лишавачу их живота. Когод је дошао на рупу на Грабову морао је да стреља. Нико одатле није могао отићи и ако не учествује у убијању заробљеника. То је био залог ћутања. Након завршетка стрељања на Грабову долази булдожер који затрпава загртањем земље рупу у којој се налазе лешеве убијених лица. Међу лицима који су лишени живота налазе се и две жене, од којих је једна Ружица Мркобашић била у другом стању, а чији је супруг наводно правио огрлице од прстију српске деце. Она је убијена тако што јој је пуцано између ногу из прислона. На крају испред хангара на «Овчари» оптужени Вујовић Мирољуб, оптужени Вујановић Станко и више НН лица врше стрељање последње групе од 10-так старешина Збора народне гарде и МУП-а Хрватске за које су сматрали да су најокорелији злочинци.

На овај начин је лилшено живота најмање 200 лица од којих је идентификовано 192 лица чија су имена и презимена назначена у прецизираној оптужници. Напред наведено произилази из детаљних, јасних и убедљивих исказа оба сведока сарадника који су у погледу битних околности у потпуности сагласни, па се на основу њихових исказа може закључити да се инкриминисани догађај управо догодио у време, на месту и на начин, како је то описано у прецизираној оптужници, конкретно, како су ратни заробљеници излазили из аутобуса и пролазили кроз шпалир, када су и чиме ударани, њихов улазак и боравак у хангару, потом извођење из хангара уз навођење имена оптужених који су то наредили, прецизно навођење броја лица у групи која је била укључена на тракторску приколицу, одлазак трактора са заробљеницима на стрелиште и повратак празног трактора са приколицом и то у више наврата. Такође, начин извођења заробљеника у групама, начин њихове ликвидације и имена оптужених који су били у стрељачком воду и вршили чин егзекуције.

Са исказима сведока сарадника у потпуности је сагласан у погледу одлучних чињеница и исказ оптуженог Перић Јовице, датом у предкривичном поступку дана 18.4.2003.године радницима МУП-а Републике Србије у присуству браниоца и тужиоца. У том исказу он у потпуности признаје извршење кривичног дела. Детаљно објашњавајући како је вршено стрељање ратних заробљеника, своју улогу у томе као и улоге осталих оптужених које је он том приликом видео да су у ликвидацији учествовали. О ликвидацији ратних заробљеника, начину и месту егзекуције и свом учешћу у томе говори и оптужени Атанасијевић Иван на претресу дана 15.11.2005.године. У исказу оба сведока сарадника и поменуте исказе оптуженог Перић Јовице и оптуженог Атанасијевић Ивана уклапа се и садржина приложене документације која се налази у списима. Конкретно извештај о есхумацији Комисије Владе СРЈ за хуманирарна питања и нестала лица од 3.10.и 15.11.1996.године, извештај о обдукцији Института за судску медицину из Загреба са ДНК анализом, налаз и мишљење тима вештака са Института за судску медицину у Новом Саду и Београду, те налаз и мишљења вештака балистичара везана за врсту оружја и број цеви из којих је пуцано, механизам наношења повреда, односно усмрћивања жртава и употребљена средства, хладно и ватрено оружје којима је то вршено. Из поменутог извештаја о обдукцији, односно о извршеној ДНК анализи утврђен је пол и идентитет жртава, а из дописа Комисије Владе Републике Хрватске за заточена и нестала лица утврђена је припадност жртава ратних заробљеника тачно побројаним јединицама хрватских оружаних снага, односно Покрета отпора. Осим тога одлучне чињенице у овој ствари утврђују се и на основу исказа сведока који су саслушани у досадашњем току истраге.

Дајући своју одбрану током истраге и на главном претресу, осим оптуженог Атанасијевић Ивана негирају да су починили кривично дело за које се терете. При том оптужени Вујовић Мирољуб и оптужени Вујановић Станко сагласно наводе да за време рата Територијална одбрана Вуковара није постојала. Они су били обични војници и служили су ЈНА као показивачи терена. Никаквим јединицама нису командовали. Обојица истичу да су критичног дана били на «Овчари» тврдећи да се ради о 19.11.1991.године али се том приликом нису видели нити су комуницирали. У хангар се није могло ући, јер су наоружани војници спречавали улазак. Тврде да са стрељањем заробљеника на «Овчари» немају никакве везе, да им је све монтирано од стране државне и војне безбедности односно контраобавештајне службе а уз помоћ полиције, истражног судије и тужиоца. При том оптужени Вујовић објашњава да су цитирам: «На Овчари тада шетали УДБ-аши и «КОСОВ-ци», да је унапред одлучено да се заробљеници стрељају а мештани који су дошли тамо пореметили су им план и онда се

инпровизовало.

Оваква одбрана оптуженог Вујовића и оптуженог Вујановића у супротности је са утврђеним чињеницама из изведених доказа и усмерена је на избегавање кривичне одговорности. Из исказа практично свих сведока који су саслушавани пред војним судом и током истраге произилази да је у то време постојала Територијална одбрана Вуковара чији је фактички командант у време догађаја на «Овчари» био управо оптужени Вујовић а да је његов заменик био оптужени Вујановић. То потврђују својим исказима у истрази оптужени Перић Јовица, оптужени Ђанковић Мирослав, оптужени Ланчужанин Милан, оптужени Милојевић Предраг, оптужени Мугоша Горан уз објашњење да су најпре оптужени Вујовић и оптужени Вујановић били командандири поједине чете у Територијалној одбрани Вуковара да би пред крај рата дошло до смене на челу Територијалне одбране Вуковара када је уместо дотадашњег команданта Душана Јакшића дошао оптужени Вујовић а за његовог заменика је постављен оптужени Вујановић, а што потврђује и сведок мајор Тешић Боривоје као и сведок Душан Јакшић који је дао читаву шему функционисања ТО Вуковара.

Сведок мајор Лукић Бранислав пак наводи да му се дана 3.10.1991.године када је са јединоцем ЈНА стигао у Вуковар сам оптужени Вујовић Мирољуб представио као командир територијалне јединице. Такође, се не може прихватити ни њихова одбрана да се догађај на «Овчари» десио дана 19.11.1991.године, јер се из исказа саслушаних сведока а делом и осталих оптужених, те из писмене документације пре свега ратних и оперативно тактичких дневника јединица на терену утврђује да се овај догађај одиграо дана 20.11.1991.године када је била евакуација болнице. Већи број лица саслушаних сведока и оптужених наводи да су их на «Овчари» испред хангара и у хангару видели заједно и да су том приликом издавали наређења као и да се у хангар могло несметано улазити.

Не стоји тврдња оптуженог Вуовића и оптуженог Вујановића да су били обични борци и да се ни за шта нису питали већ су се итекако питали за све што се догађало испред хангара и у њему. Оба сведока сарадника у својим исказима детаљно то описују. Као и оптужени Перић Јовица у свом исказу у предкривичном поступку рекавши да му је оптужени Вујовић или оптужени Вујановић рекао да уђе у комби беле боје са још два лица и да прати трактор са заробљеницима, те да пази да нико не побегне. По повратку код хангара и по сазнању да недостаје муниција, оптужени Вујовић и оптужени Вујановић су наредили да се иста набави. Из исказа датог истражном судији Војног суда дана 08.02.1999. године од стране сведока капетана Везмаровић Драгана командира чете Војне полиције 80-те моторизоване бригаде која је једно време критичног дана обезбеђивала ратне заробљенике на «Овчари» . Утврђује се да је предао ратне заробљенике територијалцима из Вуковара чије су старешине били Вујовић и Вујановић и рекао им да се придржавају Женевских конвенција у поступању према њима. Из исказа сада покојног Војновић МИрка званог «Ћапало» датог у својству осумњиченог у истрази дана 27.11.2003.године утврђује се да је оптужени Вујановић био један од наредбодаваца на «Овчари» притом наводи да је видео у хангару да људи око оптуженог Вујановића питају истог везано за заробљенике цитирам:» Станко, шта ћемо, кога ћемо да су показивали ко је усташа и одвајали их у страну. Док на питање истражног судије ко је одређивао ко ће од заробљеника да иде у трактор и када одговара: «Кључ је у Станка». У свом исказу из истраге од 26.12.2003. године оптужени Ђанковић Мирослав истиче да је критичног дана оптужени Вујовић послао комби по њега ради обезбеђења затвореника на «Овчари». Када је стигао до хангара оптужени Вујовић му је рекао да једну трећину заробљеника треба затворити,

једну трећину разменити, а једну трећину пустити. Цитирам: «Оптужени Вујовић је био тада газда. За све се питао. Ко је наредио да заробљеници уђу у приколицу не знам. Могао је то да нареди оптужени Вујовић. Оптужени Вујановић није могао то преко њега. Њих двојица су харали и за време рата и после рата. То је појаснио овај оптужени на претресу од 27.9.2004.године када наводи да су оптужени Вујовић и оптужени Вујановић пре рата били организатори, у рату вође а после рата на руководећим местима. Једном преживели са «Овчаре» сведок Којић Жарко у свом исказу из истраге од 26.4.2004.године наводи да је оптужени Вујовић Мирољуб на «Овчари» био један од заповедника. Издавао је наређења и био је ауторитет који се слушао. Када је он рекао да се у хангар врати претходно одвојени Нешмић Иван је тајник ХДЗ-а тако је и поступљено. Касније је Нешмић Иван ликвидирао заједно са осталим заробљеницима. О оптуженом Вујановић Станку као лицу које се итекако питало и учествовало у свему овоме говори у свом исказу и сведок Дуловић Јован. Истиче да након што је чуо за стрељање на «Овчари» пришао је оптуженом Вујановићу и питао га «да ли је то истина». А овај му је на то одговорио: «нисам имао довољно људи, морао сам да узмем ове пијане шешелевце а они сада причају. Знам да се то на добро неће завршити». Сагласно томе је и исказ сведока потпуковника Војновић Милорада који наводи да се у хангару критичног дана обраћао цитирам: «двојици који су били као команданти» за које сам касније сазнао да се зову Вујановић и Вујовић од којих је Вујовић служио као главни командант, да не могу тако да поступају са тим људима алудирајући њихово премлаћивање. Неко од њих двојице ми је рекао да су они њихови заробљеници и да ја немам шта њих да упозоравам. Обојица су издавали нека наређења и задатке својима и та њихова наређења ови су послушали, тако да се више није ишло међу заробљенике», истиче овај сведок. Исто говори и сведок мајор Вукашиновић да се по сазнању шта се дешава на «Овчари» испред хангара обратио оптуженом Вујовићу рекавши му да им ти заробљеници нису предати да би их тукли и убијали а да му је овај одговорио да то није брига војске већ да је бига ТО Вуковар.

Оптужени Перић Јовица у истрази и на главном претресу, такође, пориче ивршење кривичног дела за разлику од наведеног исказа у предкривичном поступку где у целини признаје извршење кривичног дела, своје учешће у истом и разсветљава улогу осталих оптужених које је том приликом видео у извршењу кривичног дела. Тврди да је приликом давања првог исказа био под сталном психичком тортуром и да ништа од тога што је изјавио није тачно, да су полицајци све то измислили и да су му диктирали шта треба да каже. Међутим, откуд би полицајци из Београда који су га саслушавали могли знати да је међу стрељанима у задњој тури био и инспектор Саобраћајне полиције у Вуковару чија је супруга Сандра Марушић његова школска другарица као и да је међу заробљеницима у хангару препознао свог комшију Бодрожич Анта. Причу са толико детаља оптужени Перић Јовица никако није могао измислити. Због тога, наравно његову накнадно исконструисану одбрану да је први исказ дао под принудом не треба прихватити.

Оптужени Ланчужанин Милан, оптужени Љубоја Марко, оптужени Милојевић Предраг, оптужени Драговић Предраг и оптужени Ђанковић Мирослав наводе у својим одбранама да су критичном приликом били на «Овчари» и да су улазили у хангар. Видели су да заробљеници из хангара улазе у тракторску приколицу, па су претпостављајући шта ће се десити напустили тај реон. При том, оптужени Ланчужанин Милан наводи да је критичног дана 20.11.1991.године у јутарним часовима кренуо за Београд а вратио се у Вуковар у вечерњим часовима, док је на «Овчару» стигао кад је већ била ноћ. У једном тренутку је кренуо за трактором у коме

су били заробљеници, али је схвативши куда они иду, одлучио да се врати. С њим су све време били у возилу оптужени Милојевић, оптужени Љубоја и оптужени Драговић као сведок Љубишић и нису се раздвајали, што и они потврђују. На «Грабово» није одлазио и у стрељању није учествовао као ни у тучи заробљеника у хангару.

Оптужени Љубоја наводи да је улазио у хангар да види како изгледају хрватски борци против којих се борио у рату. У хангару је владао ред. Није било ударања нити малтретирања ратних заробљеника.

Оптужени Даговић Предраг, оптужени Милојевић Предраг и оптужени Банковић Мирослав тврде да нису тукли ратне заробљенике испред хангара нити су учествовали у ликвидацији на «Грабову». Оваква одбрана оптужених побијена је од стране сведока сарадника. При том сведок сарадник број 1 говори да су у групи људи која је отишла за трактором са заробљеницима били и оптужени Ланчужанин, оптужени Милојевић, оптужени Љубоја и оптужени Драговић. После пола сата они су се сем оптуженог Милојевића вратили са празним трактором. Тада су најпре оптужени Вујановић а затим и оптужени Драговић рекли да су «порокали пичке усташке». Из исказа обојице сведока сарадника произилази да је на «Грабову» на рупи за време њиховог боравка био и оптужени Милојевић који је оверавао преживеле на стрелишту а из исказа сведока сарадника број 1 и да је пререзао врат једном НН ратном заробљенику. Из исказа сведока Љубишић Марка и сведока мајора Лукић Бранислава утврђује се да је дана 20.11.1991.године у време за које оптужени Ланчужанин наводи да је био у Београду заправо био у Вуковару у свом штабу у току преподнева када је рекао сведоку Љубишићу да овај оде на «Овчару» ради преузимања возила за јединицу, а да је у касарни око поднева истога дана разговарао са сведоком Лукићем рекавши му: «ви из војске ћете да пустите и ове усташе».

Из исказа сведока Дукић Николе утврђује се да је оптужени Ланчужанин био на рупи када му се један од заробљеника бацио око ногу молећи га за милост али га је он одгурнуо од себе. Повезујући ово са исказом оптуженог Перић Јовице из предкривичног поступка и сведока сарадника број 2 да су сви који су били на рупи морали да стрељају јер је то залог ћутања, а како се ова четворица окривљених нису раздвајали произилази да су сви ту били и да су у томе учествовали.

Из исказа сведока сарадника број 1 утврђује се да је оптужени Ланчужанин тукао ратне заробљенике у хангару, а из исказа сведока сарадника број 2 произилази да су оптужени Миловић Предраг и оптужени Драговић Предраг тукли заробљенике у шпалиру. Интересантно је указати и на исказ Љубоја Марка са главног претреса од 30.09.2004.године када он указује суду да жели да исправи транскрипт са претреса од 29.06.2004.године наводећи да је цитирам: «Оптужени Ланчужанин управљао возилом иза трактора са заробљеницима и да је довезао до Грабова», да би се затим исправио и рекао да је оптужени Ланчужанин довезао у ствари до тога где су се заглавили у правцу «Грабова» и после их вратио за Вуковар. Поставља се питање откуд би оптужени Љубоја, поставља се питање откуд оптужени Љубоја зна где је то «Грабово», односно тај правац кад тврди да тамо никада није био. Очито да је он тамо био, а на шта указује и горе наведено.

Што се тиче учешћа оптуженог Банковић Мирослава у пребијању и стрељању ратних заробљеника о томе детаљно говоре обојица сведока сарадника објашњавајући где је овај оптужени био, шта је чинио и на који начин.

Оптужени Атанасијевић Иван је у више пута изношеним одбранама у истрази и на главном претресу побијао да има било какве везе са догађајима на «Овчари» да би на претресу дана 15.11.2005.године признао да је учествовао у стрељању ратних

заробљеника али је то учинио под принудом. Наиме, тврди да му је добровољац под надимком «Топола» упериио пушку у леђа и тако га приморао да пуца, што оспоравају сведок сарадник број 2 и оптужени Перић Јовица у поменутом исказу из предкривичног поступка. Очигледно ради се о накнадно исконструисаној одбрани оптуженог Атанасијевића усмереној на умањивање, односно избегавање кривичне одговорности, а која нема упориште у утврђеним чињеницама из изведених доказа.

Оптужени Војновић Милан и оптужени Маџарац Предраг у својим одбранама такође наводе да нису учествовали у ликвидацији ратних заробљеника. При том оптужени Војновић истиче да је критичног дана био код хангара на «Овчари», улазио унутра, нико га није препознао и вратио се за Вуковар, док на «Грабову» није био нити је стрељао заробљенике. А оптужени Маџарац наводи да тога дана није био ни у касарни, ни на «Овчари», ни на «Грабову» .

Одбрану оптуженог Војновић Милана оповргао је оптужени Перић Јовица у поменутом исказу из предкривичног поступка наводећи да је био у моменту када је дошао на «Грабово» оптужени , наводећи да је у моменту када је дошао на «Грабово» оптужени Војновић Милан већ био код рупе, а када је у стрељачком строју почео да пуца на заробљенике ту био и оптужени Војновић који је и после његовог повратка са «Грабова» ту остао са оптуженим Атанасијевићем и Војновић Мирком званим «Њапало».

Одбрану оптуженог Маџарац Предрага оспорио је сведок Дукић Никола наводећи у свом исказу у предкривичном поступку и у истрази, да је овај оптужени био на «Грабову» код рупе у стрељачком строју док у то није био сигуран на претресу али га је нацртао на скици коју је сачинио на претресу и која се налази у списима, означавајући место у стрељачком строју где је овај оптужени стајао. Имајући у виду да сви који су дошли на рупу морају и да стрељају због чега су ту и дошли, јасно је да су и оптужени Војновић Милан и оптужени Маџарац Предраг учествовали у ликвидацији заробљеника.

Оптужени Катић Слободан, оптужени Шошић Ђорђе и оптужени Златар Вујо негирају извршење кривичног дела, наводећи да критичног дана уопште нису били ни на Овчари нити на рупи код Грабова, па самим тим нису ни учествовали у ликвидацији ратних заробљеника. Оптужени Златар Вујо тврди да је тада био на лечењу у Србији од последица рањавања. Опт. Шошић Ђорђе да се још дана 19.11.1991. године раздужио са оружјем и да је са извесним Ивицом Андрићем званим «Ђетић» напустио Вуковар. Оптужени Катић Слободан тврди да на Овчари никада није био. У исказу из истраге од 12.01.2004. године наводи да је од ослобођења Вуковара, а то је било 18.11.1991. године стално био у Вуковару и да никуда није одлазио, што је изменио у каснијим исказима, рекавши да је у времену од 18. до 22.11.1991. године био у Београду у посети рањеном саборцу, након чега се вратио у Вуковар. Одбрану опт. Златар Вује оспорава сведок сарадник број 1, који детаљно објашњава да је убрзо по доласку на ратиште упознао овог оптуженог, детаљно описујући његов лик и изглед, наводи да је овај био рањен и да је шепа, али да је био на Грабову на рупи и учествовао у стрељању ратних заробљеника као и да се са њим поздравио дана 24.11.1991. године када је гардијска бригада напуштала Вуковар, чиме искључује могућност да је тада опт. Златар био на лечењу. Одбрану опт. Златар Вуја везану за могућност и начин кретања у време догађаја на Овчари оспоравају и вештаци са Института за судску медицину из Београда, наводећи у налазу и мишљењу, да је након завршетка лечења на ВМА у Београду 18.11.1991. године опт. Златар Вујо могао да хода са пуним ослонцем на обе ноге, али је ходао отежано уз храмање, дакле, могао је да се креће самостално без помоћи других

лица или помагала. Треба указати и на исказ опт. Златар Вује на претресу од 03.09.2004. године када је при суочењу са сведоком сарадником број 1 изнео податак да је један од официра ЈНА поручник гардијске бригаде Вучковић био у Вуковару све време и када се гардијска бригада повлачила из Вуковара дана 24.11.1991. године. Поставља се питање како то опт. Златар зна када тврди да је у то време био на лечењу ван Вуковара и то непрекидно од свог рањавања дана 30.10. па до 18.12.1991. године. Очито да он у том правцу само поседује лекарску документацију, али и да све то време није био непрекидно на лечењу, већ је критичног дана био у Вуковару и учествовао у стрељању заробљеника.

Одбрану опт. Шошић Ђорђа оспоравају оба сведока сарадника који тврде да је он био на Грабову на рупи када су га видели да је ножем пререзао врат једном ратном заробљенику и на тај начин га лишио живота. Осим тога, у свом исказу сведок Дуловић Јован наводи да му је дана 21.11.1991. године причао Ивица Андрић звани «Ђетић» да је учествовао претходне ноћи 20.11.1991. године у стрељању ратних заробљеника на Овчари и нудио му на поклон различит накит до кога је том приликом дошао. Тиме искључује могућност да се то лице заједно са опт. Шошићем вратило дана 19.11.1991. године из Вуковара. У складу са тим је исказ сведока потпуковника Војновић Милорада који наводи да је дана 20.11.1991. године на Овчари код хангара видео добровољца Ивицу Андрића званог «Ђетић» и рекао му да не малтретира ратне заробљенике чиме је искључио одбрану опт. Шошића везано за време одласка из Вуковара.

Одбрану опт. Катић Слободана оспорава сведок сарадник број 1 наводећи да је овај оптужени критичног дана био на Овчари, да је отишао на Грабово у пратњи пуног трактора, а да се касније вратио са празним трактором заједно са групом лица која су претходно тамо отишла ради ликвидације ратних заробљеника од којих у повратку опт. Вујановић и опт. Драговић у име свих говоре да су порокали «пичке усташке». О боравку опт. Катића на Овчари говори у истрази и опт. Мугоша Горан. Истиче да га је упознао за време рата, да је био добровољац из Земуна и даје опис његовог изгледа и како је био обучен тога дана. На главном претресу је изменио исказ наводећи да му је током боравка у притвору супруга била у посети, да му је пренела поздраве од опт. Катића и да му је рекла да га терети, а он њој да ће то исправити, што је и учинио на претресу дана 01.07.2004. године рекавши да није сигуран да је видео опт. Катића на Овчари. Овоме заиста није потребан коментар.

Опт. Мугоша Горан у својој одбрани негира да је у шпалиру испред хангара и у самом хангару тукао ратне заробљенике, већ истиче да је само учествовао у њиховом претресу. Оваква његова одбрана је у супротности са исказима оба сведока сарадника који сагласно наводе да је поменути оптужени тукао ратне заробљенике, указујући на место где је стајао у шпалиру и чиме их ударао као и преживели сведок са Овчаре Којић Жарко. Да опт. Мугоша није само претресао заробљенике на Овчари, говори и исказ сведока Бергхофер Драгутина који на претресу дана 25.10.2004. године наводи да му је опт. Мугоша критичном приликом најпре скинуо сат са руке, а затим га питао шта има у ципелама. Када је овај сведок одговорио да нема ништа. Опт. Мугоша му је рекао «нађем ли нешто ноге ћу ти одсећи».

Опт. Калаба Нада у својој одбрани најпре тврди да уопште није ни знала у то време где је Овчара, а када је опт. Ђанковић Мирослав на главном претресу поменуо да ју је видео на Овчари код хангара, признала је да је тамо била, али да никога није тукла нити убила. Овакву њену одбрану побиле су својим исказима оба сведока сарадника који потврђују да је она тада лишила живота једног заробљеника коме је пуцала из

пиштоља у главу, а радило се о њеном шефу из робне куће у Вуковару коју је отпустио са посла неколико месеци раније. Претходно га је ударала и у хангару и испред хангара. Да је опт. Калаба Нада ударала поменуто лице испред хангара потврђује и сведок водник Стаматовић Зоран у свом исказу са главног претреса дана 20.06.2005. године.

Поступајући на наведени начин оптужени су прекршили правила међународног права садржана у Трећој Женевској конвенцији о поступању са ратним заробљеницима из 1949. године ратификоване 1950. године и допунском протоколу у Женевској конвенцији из 1949. о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба из 1977. године према припадницима хрватских оружаних снага који су се претходно предали снагама ЈНА и били заробљени имајући третман ратних заробљеника. Преузимајући ове ратне заробљенике од снага ЈНА оптужени су као припадници друге стране у сукобу ТО Вуковара остварили пуну власт над ратним заробљеницима и од тада су били у обавези да се у поступању према њима придржавају правилима међународног ратног права садржаних у наведеној конвенцији, односно допунском протоколу. Конкретно да се према ратним заробљеницима поступа човечно уз забрану примене поступака којима се наносе повреде живота и телесног интегритета заробљених, а нарочито убиства, мучења, окрутна поступања, телесна кажњавања и уопште поступања којима се вређа људско достојанство. Имајући у виду да су радње описане поменутом конвенцијом и допунским протоколом уз исту инкриминисане и домаћим законодавством након ратификације оптужени су на представљени начин извршили кривично дело ратни злочин против ратних заробљеника из члана 144 Кривичног закона Савезне Републике Југославије који спада у кривично дело против човечности и међународног права. Није спорно да извршилац овог кривичног дела може бити само припадник стране у конкретном сукобу, а што оптужени као припадници Територијалне одбране Вуковара и добровољачких састава свакако јесу. Опт. Калаба Нада иако није припадник ових формација спада у лица која се налазе у служби те стране у сукобу и као таква свакако спада у круг лица која могу бити извршиоци кривичног дела за које се терети. Урачунљивост оптужених ничим није доведена у сумњу. Ово кривично дело оптужени су учинили са директним умишљајем јер су били свесни свога дела и хтели његово извршење, јер су имали сазнања и о томе да у конкретном случају кривично дело врше према лицима која су имала статус ратних заробљеника, учествујући у заједничком подухвату сви оптужени су својим радњама учествовали у остварењу заједничког циља који је био незаконит, те тиме директно учествовали у радњи извршења у намери да заједнички остваре кривично дело за које се терете, дакле, сви оптужени се у смислу чл. 22 Кривичног закона СРЈ имају сматрати саизвршиоцима конкретног кривичног дела.

Поштовани суд, за време трајања овог поступка, а то је више од 2 године сведоци смо покушаја оптужених и њихових бранилаца да оповргну све изведене доказе и да представе да је оптуженима све ово намештено, односно монтирано, да би се они означили као извршиоци овог тешког кривичног дела и да би се они практично жртвовали, али не зато што су то дело извршили и зато што су криви, већ једноставно зато што за то неко мора бити крив, а да би се тиме скинула одговорност са ЈНА и државе, јер је тако најједноставније и најмање болно. Таква теза одбране је једноставно немогућа. Наиме, оптужени се не ретете за оно што нису учинили, односно извршили. Напротив, изведени докази недовосмислено потврђују супротно, а то је да су управо они извршиоци кривичног дела на начин описан у прецизираној оптужници. Оптужени су подлегли чудној атмосфери и еуфорији која је владала тих дана након завршетка борби. Можда такву атмосферу најбоље одсликава исказ сведока Дарка Фота чији је

брат у рату погинуо који наводи «Било је то време хаоса и помешаних осећања. Било је пуно наоружаних људи. Свако је могао да пуца у свакога. На неки начин смо били жељни крви. Ја тада нисам био на Овчари, а да сам био не знам да ли бих могао да не пуцам. Сувише је бола нанесено да би то могло тако проћи. Било ми је можда и драго када сам чуо да су заробљеници стрељани. Очигледно ствари су измакле контроли. Могао је тамо да ради шта је ко хтео и да никоме за то не одговара». Оптужени су сматрали да имају право да узму правду у своје руке, да осуде заробљенике и без суда. Тада су били толико јаки да су то и могли. Убиство само по себи представља најтеже кривично дело, јер се одузети живот не може вратити, а убиство немоћних и заробљених је горе од тога. Оптужени се представљају као храбри ратници спасиоци деце и људи заточених под рушевинама града. Ако су то и били, све су то поништили оним што су учинили на Овчари. Тући и пуцати у беспомоћне и ненаоружане никада није била нити ће бити храброст. Било је током поступка исказа сведока који су говорили да су оптужени хероји, јунаци, да се у патриотским земљама по њима називају улице, али да поновим, не суди се овде јунацима, јер јунаци не убијају и не премлађују оне који немају могућност да се бране. Ако оптужени мисле да ће им се поверовати да су на Овчару отишли само зато да би пронашли своје рођаке или пријатеље, односно из радозналости, па када су већ тамо дошли искористили прилику и поједине спасили из хангара, варају се. Они су тамо отишли да се обрачунају са онима које су препознали да су били са друге стране у ратним дејствима као и са онима на које су били кивни из само њима знаних разлога. Они који подржавају одбрану оптужених да наставе са затварањем очију пред оним што се десило на Овчари и у чему су директно и непосредно учествовали, тиме их само одржавају у заблуди да ће на тај начин успети да избегну кривичну одговорност. Напротив, ни у ком случају тако неће бити. Исход овог поступка ће бити поука и порука за све. Толико о генералној превенцији.

У име индивидуалне превенције постоји још увек шанса. Још увек није касно да нам оптужени кажу шта су то урадили на Овчари, у име кога или чега. Ако то не ураде, онда тој мржњи, бесу, осиноности и окрутности одговара само максимална казна. Сматрам да се једино изрицањем најстроже казне предвиђене за ово кривично дело може постићи сврха кажњавања. Таква казна је у сваком случају временска, па ће осуђени из затвора једнога дана изаћи, док заробљеници из хангара на Овчари такву прилику нису имали.

Дозволите да на крају кажем још и ово. Тужилаштво за ратне злочине се трудило да својим професионалним деловањем убеди све, а на прво место Веће за ратне злочине у исправност својих правних аргумената и на тај начин донесе никада довољан, али преко потребан трачак правде у домове породица жртава. Заштита основних цивилизацијских вредности и правде јесте смисао овог процеса тако ћемо и само друштво које је често затварало очи пред очигледним злочинима који су се дешавали подсетити да је правда увек достижна и да индивидуалци који су били слободни да врше овакве злочине управо највећи морални злочин учинили су према своме народу. Сваки злочин мора да прати одговарајућа казна. Уколико сада затворимо очи пред злочинима против човечности стимулисаћемо, али и оптеретити неке будуће генерације догађајима у којима нису учествовали. Казна за злочине у корист је правда и истина, а на штету злочина и пљачке.

На крају надам се да ће наше колеге у региону водити једнаку борбу против злочина у циљу остварења нашег заједничког циља и интереса санкционисање злочина

против човечности без суочавања са прошлошћу и обрачуна са оваквим наслеђем корак у будућност биће много тежи и неизвеснији.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала замениче. Добро ви ћете се јавити онако како нађете за сходно у смислу редоследа наравно. Изволите колегинице?

АДВ. ГОРДАНА ЛОЗНАЛИЈЕВИЋ-ДАНИЛОВИЋ: Господине председниче већа и чланови већа. Оптужница је доказана. Зато прихватам и подржавам завршну реч тужиоца. Ја бих желела да се осврнем на неколико аспеката овог кривичног предмета. Да је којим случајем изостало процесуирање злочина на Овчари био би то првенствено цивилизацијски пораз, да не говоримо о томе да би одсуство задовољења правде представљало пораз не само за жртве већ и за обе државе Србију и Хрватску. Ратни злочин мора бити откривен, процесуиран и санкционисан. Дуготрајни поступак пред овим већем, стрпљива анализа доказа представља гаранцију да ће се правда утврдити и обелоданити. Обелодањивање правде је не само законска обавеза већ и наша морална обавеза. Судски поступак неће и не може само да задовољи породице и пријатеље жртава већ праведна казна може и треба да буде судска сатисфакција жртвама да се злочин не само да се не може исплатити, већ да у свести људи остаје и запамћен по ономе што у ствари јесте, а то је да је убијање ратних заробљеника чин који савремена цивилизација осуђује и кажњава. Породице жртава које су идентификоване имају бар утеху, имају гроб и извесну сатисфакцију, али у публици која прати ово суђење има и породица жртава које су настрадале на Овчари или последњег дана борбе у Вуковару, али нису идентификовани њихови посмртни остаци. Они који су изведени на оптуженичку клупу или су саслушани као сведоци, а из Вуковара су и познавали су жртве, прећуткују из страха највероватније неидентификоване жртве. Одговор зашто су најближи суседи, некадашњи познаници, а неки пријатељи у сваком случају суграђани извршили ову бестијалну егзекуцију према својим комшијама једноставан је, а уједно и сложен. Једноставан одговор био би да су биле жртве накарadne политичке пропаганде која је од њих тражила да своје суграђане сматрају смртним непријатељима и да их као заробљенике могу убити на начин који је заиста кукавички и немилосрдан. Био би то једноставан и једностран одговор, јер без обзира колико политичка пропаганда имала моћ она ипак има и неке границе. Шта је то што је у животном искуству оптужених и оних које оптужница није обухватила, а учествовали су овом злочину што их је мотивисало да тако поступају. Не могу да верујем да је то нека исконска мржња и нетрпељивост која је дубоко усађена, јер се ради о људима који су живели једни поред других, који су заједнички радили у истим предузећима, који су посећивали исте кафане, који су се дружили на спортским утакмицама или неким другим скуповима. Таква одлука да се егзекутирају заробљеници, суграђани друге националности није могла да буде ни спонтана ни подстакнута од стране локалних појединица који су се наметнули као вође, већ је морала бити негде донета где се таква монструозна одлука може донети негде у врховима неке власти. Претпостављам да је то у врховима војне власти, али не искључујем ни да је донета у круговима политичких моћника локалног значаја. На пример Владе Западни Срем, Барање и Славоније или у некој вишој власти која је заправо ратовала на овом терену, завадила народе, слала војску и оружје. Бојим се да ово није довољно расветљено, мада се надам да ће пред Хашким Трибуналом бити изведени докази који то објашњавају. Подсећам да су егзекутори били у униформама, да се радило о ономе што је у овом предмету означено као добровољци или као Територијална одбрана. У сваком случају ради се о војним лицима, односно људима

који имају статус војника и који учествују у оружаном сукобу. С друге стране, жртве су мешовите. Међу њима има и војника и цивила. Њихов статус је у рату неспоран, јер се ради о ратним заробљеницима. Зато егзекуција жртава ратни злочин *ragexelans* па је правни опис дела који је дат у оптужници и заснован ратни злочин против ратних заробљеника из чл. 144 Кривичног закона СРЈ у вези са чланом 22 Кривичног закона СРЈ. Сви оптужени су заправо саизвршиоци јер су сви умишљајно деловали према истом циљу, желели и остваривали исте последице, а можда и неки од њих пристајали на забрањену последицу. Неприхватљива је одбрана појединих оптужених који су признали да су били у хангару на Овчари и у стрељачком воду на рупи, да су то чинили не знајући и не пристајући на наступање забрањене последице, односно на ликвидацију 200 лица од којих је 192 идентификовано. Оптужени су на наступање забрањене последице већ пристали када су неки од њих, како то наводи оптужница, формирали шпалир или да употребим колоквијални израз «топли зец», па су приморали ратне заробљенике да прођу кроз шпалир, док су их они заједно тукли разним предметима, као што су дрвене палице, шипке, кундаци, штаке, ногама и рукама, којом приликом су наносили телесне повреде, злостављали их и понижавали. Извесни од оптужених су ратне заробљенике тукли и у хангару, па чак и извршили егзекуцију на појединима испред хангара. У овој групи оптужених, а вероватно и неких других лица која нису обухваћена овом оптужницом издвајају се командант Територијалне одбране Вуковара опт. Вујовић Мирољуб и његов заменик опт. Вујановић Станко. Потпуно је логично и животно да су они командовали том акцијом, јер како су командовали на ратишту тако су командовали и на овом стратишту.

Не бих понављала слет догађаја, јер се он налази у изреци оптужнице, образложен је и завршној речи тужиоца, али пада у очи када се од појединих исказа оптужених у истрази и на главном претресу као и од појединих сведока о овим догађајима у хангару и на рупи комплетира слика, мозаик испада врло целовит, логичан и неспоран, а наиме, да су сви оптужени умишљајно лишили живота 200 ратних заробљеника.

Очекујем да ће примерним казнама за овај тежак ратни злочин бити постигнут циљ кажњавања. С једне стране да ће се према оптуженима бити примењана заслужена одмазда и што је пресудно и битно те казне треба да буду опомена и претња сваком будућем евентуалном вршењу ових ратних злочина. Захваљујем.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала. Даље молим ко жели од пуномоћника?

АДВ. РАЈКО ДАНИЛОВИЋ: Ово је први случај који је процесуиран пред судом за ратне злочине у Београду. Било је неких других процесуирања, али не пред овим судом. Због тога је овај процес маркантан, значајан и биће запамћен као први случај овога процесуирања, процесуирања за ратне злочине. Он ће бити запамћен по томе што се ради о једном тешком ратном злочину у којем је извршена егзекуција над несумњиво ратним заробљеницима и несумњиво извршена егзекуција и у којој је убијено 200 лица претежно или скоро искључиво хрватске националности, али било је ту и неких других. Оваква последица, значи последица убиство 200 људи као ратних заробљеника показује да у ствари овај суд има врло озбиљан је тежак задатак да оцени прво да ли су сви они који су у томе учествовали на оптуженичкој клупи. Наравно суд не може одлучивати ван оквира оптужнице и истовремено да оцени да ли има и могућности и потребе за процесуирањем и неких других. Ми се овде бавимо правним питањима. Наравно убиство 200 заробљеника на Грабову, на Овчари, није само правничко питање, није оно

ни политичко питање, оно је првенствено једно социо-психолошко питање које треба да буде разматрано и биће разматрано, а и ово што ми будемо утврђивали, утврдимо овде у овом поступку исто ће тако бити предмет тог социо-психолошког разматрања одређеног, јер одакле толики степен мржње, степена нимозитета. Људи који су заједно живели, који су до јуче били своји блиски суграђани, који су живели у једном заиста лепом граду пре него што је ЈНА успела да девастира, да уништи физички овај град, тај град је можда био један, по мени како сам ја доста путовао по Југославији, од најлепших градова те величине. Дакле, у једном том лепом граду на обалама Дунава, где су људи живели обе националности и људи других националних мањина, да одједном дође до толике акумулације мржње, да би једна нација могла себи да дозволи као победничка у том моменту, да заробљене припаднике друге нације егзекутира на начин како је то урађено. Наравно, ја бих овде рекао да ми можемо разматрати, то говорим о овом социо-психолошком аспекту па и политичком аспекту, да ли после ове акумулације и мржње, после овог грозног злочина једна паведна пресуда може допринети да се однос између две националне целине поправе, поправе у оном смислу који обезбеђује један европски стандард како је то између Немачке и Француске, како је то између Немаца и Енглеца који су некада били велики ратници и противници и да то траје вековима, да не говорим о новијем 20. веку сада одједном у једној заједничкој целини спремни једни другима да под одређеним условима и под одређеним стандардима опросте или ће овај процес допринети јачању потребе за реваншизмом. То је питање. Зато је одлука овог судског већа врло важна. Она није одлука само о судбини оптужених који се налазе на оптуженичкој клупи него је одлука која важи и за будућност, јер и будућност од те одлуке ће зависити. Ако је та одлука једна праведна судска пресуда, она може допринети превазилажењу ових разлика између ове две националне целине, може допринети нечему што је некакав заједнички живот под тим условима, што је јасно подвучена црта шта не може и шта је забрањено. Овај поступак је много касно покренут. То је први лимит овог поступка. Прошле су многе године, много тога је заборављено, много тога је скривано, много тога је на разне начине спречавано да се сазна, па резултати до којих се дошло заиста треба рећи да су велики и огромни и ја у том делу подржавам завршну реч тужиоца и његову анализу чињеничног стања, анализу одговорности појединих оптужених, јер овај поступак је покренут после дуже од једне деценије. Да нису били створени ти европски стандарди о којима говоримо, а ти европски стандарди предвиђају и сведока сарадника, значи улогу постављања сведока сарадника, ми би у ствари били у много тежој ситуацији да осветлимо бар у основи чињенично стање, утврдимо кривичну одговорност окривљених, али захваљујући институту сведока сарадника који је нажалост међу нама колегама адвокатима наишао на много противљења, резерви и у томе се видела нека намера намештања, нека намера да се ствари не прикажу онаквим какви јесу него да се монтирају. Напротив, сведок сарадник, зато што добија милист, зато што му се опрашта, зато што добија тај статус ослобођен је обавеза и према себи и према другима да може да говори слободно и истинито, да не мора, јер сваки окривљени не само да има права ми то знамо из нашег искуства, он увек се брани и најчешће се брани не говорећи истину. Не зато што није истинољубив човек, него што је то једна позиција у којој човек кад се нађе, налази начина да се из те тешке ситуације извуче. Дакле, сведок сарадник, или захваљујући сведоцима сарадницима било је могуће организовати овај први судски процес пред судом за ратне злочине у Београду. Захваљујући такође исказу Ивана Атанасијевића, односно Ивице Хусника, који је он на крају суђења изложио, ми у ствари смо добили потврду целине тачности оптужнице која је приказала одговорност

појединих учесника у овом злочину, тако да захваљујући њему и захваљујући чињеници да је Јовица Перић пред УБПОК-ом 19.04.2003. године у периоду «Сабља», такође, дао исказ који у целини потврђује све оно што се догађало у хангару, што се догађало на рупи на Грабову. Е сада то су све ограничења. Следеће ограничење овде је много важније, а то је да је на неки начин одговорност људи за овај тежак ратни злочин подељен између Београда и Хага. У Хагу се води хашки процес. Хашки процес је процес који такође треба да одговори на то како је дошло до овог тешког кривичог дела и хашки процес ће одговорити првенствено на питање одлуке, а о том нешто мало касније. Ја сам уверен да због ова два велика недостатка, први је овај да је много касно то процесуирано, друго да је подељено процесуирање између Хага и Београда, да су се многи који су учествовали у том ратном злочину извукли, значи, нису на оптуженичкој клупи ни у Хагу ни у Београду. Неке је поменуо, на пример, ево да то наведем Радак Саша «Цетиње», бранећи се он је поменуо нека имена, ја их нећу понављати овде. Дакле, да ли су то људи из локалне средине, то се исто односи на људе из Владе, Западни овај Срем, Барања и Славонија, такође се то односи на људе из ЈНА. Ми смо јуче гледали један филм и ја сам захвалан томе што је тај филм овде пуштен. Ми смо видели ту двојицу људи који су били у контроли и који су били ради обавештавања. Један је, мислим да је био потпуковник Павковић Небојша, који је био шеф кабинета министра војске Кадијевића и он је очигледно ту био и стално се кретао у вези са, значи у вези са депортацијом ратних заробљеника из болнице. Ту је такође био и представник Ресора државне безбедности Србије, сада покојни Момир Гавриловић «Гавра», који се такође види све време на фотографији управо да контролише ствари, надзира. Значи, то је у функцији његовог занимања. Е сад, да ли је то надзирао за интрересе ове локалне Владе, да ли је то надзирао за ДБ Србије, што значи српске Владе или неке југословенске Владе која је била таква каква је била у том тренутку. У сваком случају, не може се овде радити, ту се ја мало разликујем од тужиоца, не може се овде радити о некој атмосфери која је створена, па је све спонтано, све неорганизовано, све је, да кажем, чак анархично у некој посебној еуфорији, једни кажу Вуковар је пао, други кажу ослобођен, ја треће кажем уништен и уништена заједница локална. Е сад у тој једној атмосфери да ли, да ли је значи питање да ли се ту заиста ради о том спонтанитету, о тој некој еуфорији локалног становништва једне националности да се освети другој. Можда има и тих елемената, али не треба заборавити да нико од ових који се налазе на оптуженичкој клупи није био ван територијалне одбране. Сви су они били војници, а кад су већ војници онда то искључује спонтаност, онда то претпоставља команду и заповест. Елементарна ствар коју карактерише полицију, војску, ту врсту организације је да то функционише по принципу команде – ко је командовао. Ја нисам уверен, мада се овде то није расветлило због тога што се окривљени тако бране, бране се како они хоће, то је њихово право, ја мислим да није расветљено ко је ту команду донео, ко је то одлучио, да ли је неко одлучио, да ли је неко пристао на ту команду, да ли неко није спречио команду, Хаг ће се бавити тиме наравно. Ми се овде тиме нисмо много бавили, ми смо то претпоставили, јер за, пазите ту имате неколико одлука. Прва је одлука да се ратни заробљеници из болнице пребаце на Овчару. Прво, ко је донео ту одлуку? Друга је одлука била ко је вршио, или како је вршено, видели смо ту се мајор Шљиванчанин истиче, тријажа, значи ко ће бити од тих заробљеника ратних у болници пребачен на Овчару. Треће, ко је донео одлуку, да кад су већ пребачени, кад су набављени аутобуси и аутобус отишао мало касније и дошли тамо, ко је одлучио, значи сада да се ти ратни заробљеници малтретирају испред хангара. Кад је то спонтано, или је неко рекао ти ћеш, да не помињем име оптуженог

јер ту седи, ти ћеш Мугоша да узимаш ствари на пример, ко је ту одлуку донео. Неко је морао ту одлуку да донесе, безначајно у целини, али значајна у низу. Ко је онда донео одлуку да лица из Овчаре пописује, па ко је донео одлуку да тај списак сакрије, па ко је донео одлуку да се лица из Овчаре возе трактором са приколицом и цирадом на локацију која је означена као Грабово, ми овако фигуративно зовемо рупа и ко је донео најважнију одлуку стрељајте их и покопајте их. Значи, ту има низ одлука, не верујем да је један одлучивао о томе свему. То је нажалост остало нерасветљено или ће можда бити и остати нерасветљено, првенствено зато што је поступак раздвојен, имамо овај поступак пред београдским судом. Нерасветљено је у истрази. Истрага је дозирана. Без љутње. Истрага није ишла до краја да испита све ове елементе и одговорност појединих људи у том. То не значи да нема одговорности људи који су на оптуженичкој клупи. То не значи да они нису радили оно што оптужница тврди да су урадили и што доказује да су урадили и овом анализом и у завршној речи заокружује ту одговорност и прецизира сваку посебно, али ја имам критички однос говорећи у име оштећених и оштећени то сматрају да нису утврђени сви одговорни у ланцу одговорности за овај изузетно тежак злочин, а видели смо он има више момената у којима се доносила одлука.

Ја се потпуно слажем с овим што је говорио тужилац, што је говорила Гордана, а то је да је ово дело извршено кад се говори о виности, кад се говори о делу и последицама дела, са директним умишљајем јер ту је и били су свесни шта раде јер то су војници, војна лица, они знају, без обзира што су територијална одбрана да се заробљеници ратни не могу убијати, да им се мора судити, а не убијати и исто тако, не само да су били свесни тога, него су то и хтели и што су хтели то су и остварили. Били су свесни и те последице.

Ми смо се бавили делимично овом поступку тиме како је и зашто је све ово прикривано. Прикривање почиње одмах сутрадан по извршеном злочину. Значи, прикривање у локалној средини, тужилац стоји на становишту једне психоаналитичке процене да су сви убијали на Грабову, на рупи, да не би један другог одавали, да би ћутали, да би се створила нека завера ћутања, али ајде, рецимо да је то тако, али није могуће да у овом ланцу команди, надзора који врше поједини органи се није знало за тај случај, а сви ћуте. Медији су ћутали, све узнемирава овде од стране оптужених и одбране узнемирава их Јован Дуловић, новинар који је о томе писао. Значи, медији су били у функцији скривања. То ја тврдим организовано, не онако спонтано. А шта да говоримо о томе да тек кад су створени политички услови, промена политичког руководства почиње да се овај случај истражује. Иначе, случај, ја ћу скратити, у целини је доказан, доказно је шта је претходило депортацији ових ратних заробљеника са Овчаре, како је вршена тријажа у болници, испред болнице, потврђен је транспорт, потврђена је ова тортура кроз шпалир, потврђено је да је постојао попис заробљеника у хангару, у ствари онај Панић директно каже, да је један капетан пописивао, да је тај списак сакривен, то је у функцији овог скривања о чему сам говорио. Била је тортура испред хангара, била је тортура у хангару, значи, било је, постојао је трактор са приколицом, цирадом, одлазак на Грабово, стрељање на Грабову, ровокопач, све је, дакле, потврђено. Све главне, како да кажем, сви главни елементи овог догађаја, сад говоримо о догађају, не говоримо о кривичноправној одговорности, су потврђени чињенично. Дакле, кад се узме укупна анализа чињеничног стања и на крају ово што сам рекао сакривање дуготрајно, сакривање овог догађаја и кажем, на неки начин дозиран рад полиције на њему. Јер да се ишло до краја можда би се и расветлило и ко је још, како из локалне средине тако и шире, одговоран за овај тежак ратни злочин. Ја сам уверен да само праведне казне могу бити заиста сатисфакција оштећенима што је

важно, јер ја њих заступам, али много важније што је то и нека сатисфакција за наш пут, па морам глупост увек да кажем, али то је данас неопходно, у Европу. Не можемо у Европу ако са оваквом својом прошлoшћу не расправимо. Нека ово буде безначајно, али је примарно и значајно да је праведна казна неопходна и за нас саме да живимо нормално.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала.

АДВ. ТОДОРОВИЋ ДРАГОЉУБ: Поштовани господине председниче, госпође судије, уважени заступници јавне тужбе и оштећени, цењени колеге браниоци. Овде је подигнута оптужница од стране тужиоца за ратне злочине и она је у потпуности доказана. То, оптужницу коју је подигао тужилац за ратне злочине заменик Кнежевић је овде врло добро образложио да је она у потпуности доказана. То и ја мислим и, међутим, ја ћу касније рећи нешто, наставићу што је рекао колега Даниловић неке ограничавајуће факторе који су утицали на то да не видимо пуну истину, али пошто суд суди на основу оптужбе сматрам да је оптужба доказана и у потпуности у вези са том оптужбом, целокупно излагање господина Кнежевића подржавам.

Придружујем се кривичном гоњењу окривљених и у име оштећених које заступам истичем одштетни захтев који ћу прецизирати у каснијој фази поступка.

У вези са доказима, ја ћу у смислу ЗКП-а који оштећеном даје овлашћење да укаже на доказе који су изведени и које потврђују оптужени о томе практично ћу се изјашњавати. Пре свега сматрам да су главни докази у овом поступку што то произилази из речи тужиоца изјаве сведока сарадника. Сматрам да су те изјаве врло документоване, да су потврђене свим могућим доказима који постоје у кривичном поступку, дакле, материјалним доказима, вештачењима, изјавама сведока, непристрасних сведока, дакле, сведока који своја сазнања црпе из независних извора једни до других, онда изјаве саокривљених и на крају вештачења. Дакле, ја ћу сад покушати то да кажем на основу чега све произилази, на основу којих доказа произилази истинитост тврдњи двојице заштићених сведока. Пре свега, овде ја морам да почнем од снимка који смо емитовали јуче са говором овог Шљиванчанина, то је предложила одбрана али мени је то дао неки шлагорт да објасним неке ствари. Пре свега, пред Хашким Трибуналом имамо четири оптужнице у вези са овим. Сматрам да је било неопходно то судити овде. Немам ништа против Хашког Трибунала, напротив, ја сматрам да он треба да постоји и да га није било требало би га измислити. Међутим, због једног јаког анти-хашког лобија који делује у Србији, који предводе професори Правног факултета, Лазаревић, Стојановић, Чавошки створила се једна слика о командној одговорности као неком бауку, као некој објективној одговорности и као нечему што су нажалост прихватили и многи људи који нису стручњаци са тим.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Сачекајте мало убрзо ћемо направити паузу па. Господине Мугоша сачекајте за толико.

АДВ. ТОДОРОВИЋ ДРАГОЉУБ: Ја вас молим да ме не прекидате. Дакле, створена је једна фама, од једне флоскуле, од једног жаргона, од једне ствари која значи, рецимо ја ћу само да вас подсетим командна одговорност стоји исто као кад кажеш типовање. То не постоји нигде. Свако одговара у границама свог умишљаја. Свак за одређени догађај и шеф градилишта одговара и директор предузећа и шеф ХТЗ и сви кад погине радник, дакле, то је нормално и ево и сада је тужилац подигао оптужницу. Сматрам да је та

фама која је створена о командној одговорности допринела да се не суди овде Мркшићу који има, како бих рекао, школски пример одговорности за командну одговорност за одговорност надређених, најјачу одговорност, по мом мишљењу он је најривљи човек за догађај који се догодио на Овчари. Овде видимо да овај Шљиванчанин да је њему дат задатак да не да међународним факторима, да ли је то био Црвени крст, да ли су биле Уједињене нације, да ли је била Европска унија, само да не дођу људи, дакле, само да не дођу, само да не виде, само да раде у мраку, само да делују онако како су иначе деловали и како су нас брукали. Дакле, ту почиње од те, од тог говора који је овакав, како бих рекао, нећу да га квалификујем, али је врло упечатљив тај говор Шљиванчанина из кога произилази по сваку цену спречити међународни фактор. Одатле почиње, ту видимо да је то било *bonafide* и *legiartis* прављена селекција да је то рађено нормално, да је то рађено у складу са међународним правом, није сметао представник Црвеног крста, зашто смета представник Црвеног крста. Знамо да је овај митнички батаљон се предао уз присуство Међународног црвеног крста и да је то урађено све у складу са прописима из те области. Даље, имамо исказ Богдана Вујића, врло је упечатљив исказ господина пуковника Богдана Вујића који је описао стање у болници, који је описао долазак Аркана тамо који је тражио да он сиђе, да најстарији старшина сиђе да њему преда рапорт, који је после дошао, који је говорио да нема ратних заробљеника, да они не постоје, који је водио један дијалог надмен са тим Вујићем. Онда имамо још даље упечатљиво сведочење Вујића о догађајима у Влади, на седници Владе, о Аркану са хеклером који седи ту, о Панићу о начелнику штаба који обавештава Мркшића да они хоће да их суде, Влада хоће да их суди, а да Мркшић каже нека буде како Влада каже. Имамо овде смо гледали филм где Хацић говори Брајовићу да ће они да суде, нека Влада, неки суд, нека чуда. Онда знамо да је Марчек, командант упозоравао, да је директно упозоравао да ће доћи до смрти, да ће убити ове људе и знамо да је уперено оружје на мајора Вукашиновића, знамо да су вређали потпуковника Војновића, да су га гурали из тог шпалира, знамо да је Драги Вукосављевић, Војновић, да су саопштавали Мркшићу да ће се десити чудо, да ће се десити покољ, да ће се десити погроб, дако се повуче обезбеђење. Мркшић је одговарао надмено «немој да ме гњавиш» или «немој о томе да ми причаш», када му је помоћник Шљиванчанинов Вукашиновић причао о чему се ради, када му је причао да су уперили оружје на њега, када му је причао у шпалиру, он каже «добро, добро Вукашине пусти ме с тим». Дакле, тај Мркшић је требао овде да одговара. Прво све би било друкчије. То је један од најнечаснијих официра у историји српске војске, не само овде, али овде посебно. Дакле, за мене је он, понављам, највећи кривац за све. Имамо још једну описану ситуацију, једну поред овога Богдана Вујића, новинар Дуловић, Јован Дуловић описује то стање, ту разулареност, ту где он каже да му је деловало више пута, каже да су то биле пљачкашке хорде, а не војска, где он описује да се из фабрике ципела краду ципеле и носе се преко рамена, где се гурају бела техника, апарати и тако даље, где се пије, где долази Шешел, где описује ситуацију када долази Шешел и каже «ниједан усташа из Вуковара не може изаћи, а сви у Вуковару су усташе» и Дуловић као искусан човек и новинар каже то је доста утицало на ове људе ту око њега. Онда имамо Марчеково, Јана Марчека опис ситуације на Овчари коју он представља хаотичним, грозним, где се он ушлашио за живот, где је тражио обезбеђење, где се склонио прво, па онда са обезбеђењем вратио, где директно и отворено каже да је он свом начелнику, команданту Војновићу рекао да ће ту доћи до покоља и тако даље. Дакле, то је, имамо овог полицајца Петковића, Милана Петковића који је видео и трактор и излазак група

по седам, осам, имамо онога полицајца Шапића, па Трифуновића, па Гавриловића, дакле, све то подржава у великој мери исказе сведока сарадника.

Што се тиче материјалних доказа ми имамо да се то десило на Грабову. Имамо да су идентификовани сви лешеве, имамо форензичне извештаје, обдукционе, ДНК где су сви идентификовани, нема никаквог спора. Имамо да је ту била, имамо чак податак да је ту била на том Грабову лоцирана нека пожаревачка бригада са потпуковником Мићовићем, професором академије на челу који су укопали та своја оруђа и оружја и онда је овде Атанасијевић рекао да су ти грудобрани земље натрпани, да нису били баш свежи. Дакле, има до детаља имамо материјалне доказе у том погледу. Онда имамо, дакле, и та вештачења и те објективне налазе и тако даље. Овде није расправљена једна ствари, али ја то не замерам судском већу јер то је ван било предмета оптужбе. Није расправљено ко је повукао ону војну полицију тамо, јер овај Војновић је био потпуно збуњен да ли је то била његова зона одговорности, да ли друго, он је рекао да гардијска бригада, да није био претпочињен, да је чета полиција била у његовој надлежности да није била претпочињена гардијској бригади, али да су сви укупно били у том сектору југ. Зато ја сам сматрао да је колега Заклан био у праву када је предлагао да се расправи ипак то шта то значи, председник већа је рекао да су то, да се неће вештачити правни прописи, нису то правни прописи, то је ипак ствар коју суд не познаје, а то је, шта значи то ако није претпочињен гардијској бригади, а потчињен је тој оперативној зони југ, то је требало расправити јер ја сматрам, ја имам сумњу да је ту, да је у договору са Мркшићем Војновић повукао те полицајце, јер верујем оном Каранфилову да он није наредио Везмаровићу да се повуку, пре свега због тога што чета војне полиције није била претпочињена гардијској бригади, Каранфилов није био надлежан. Друго, због држања последњег на другом саслушању Војновића који није знао ништа да каже о зони одговорности о томе ко је коме претпочињен и тако даље. Дакле, сматрам да су у договору Војновић, да ли му је то сугерисао Мркшић или није или су се заједно договорили та чета војне полиције је повучена, што је била последња могућност да се спасу ти људи.

Даље, имамо овде још две ствари на које ће, претпостављам, а то је вештачење Златар Вује, сматрам да ја да сам судија ја не бих одредио уопште медицинско вештачење, јер као правник и као човек имам толико сазнања да човек који није имао никаквих прелома, који није имао никакву имобилизацију, који се опоравља три недеље, да је могао да се креће, а пуштен је на опоравак у бању, тако да потпуно делим мишљење комисије вештака коју је овде заступао Александрић, а посебно, извините, али овај део је врло хуморно доктор вештак први деловао је као неки лекар из негативних утопија кинга Орвела или Замјатина, или не знам како.

Даље, што се тиче, желим да се осврнем на исказ Вилима Карловића који је овде истакао то спашавање живота од стране Милојевића и не могу да се сетим кога још и ја то верујем, ја то ценим и разумем потпуно тог Карловића, али то није предмет нашег расправљања није био је тај случај Карловић него ови који су убијени, који су погинули.

Ја, дакле, тражим најстрожије казне за све окривљене. Имам поверење у судско већа, а друго сад на крају ћу да кажем две, три реченице које имају везе, јер ипак овај претрес је трајао две и по године, није претрес него поступак. Овде се расправљају најосетљивији односи на Балкану, српско-хрватски односи од 1928. године до данас нису ни приближно сређени и добри. Ово суђење се води у ситуацији када је српско правосуђе, по мом мишљењу, пало на најниже гране од 1945. до данас, међутим, имамо срећу да за ова суђења, да су за ова суђења ратних злочина којих је било четири у

последње време, да су обављена, да су то судије првостепене судије на највишем професионалном, стручном, људском нивоу и ја то желим да истакнем и желим да кажем да је за ове две године ово веће заиста показало да се издваја из целе те колотечине српског правосуђа и посебно да је председник већа импресивно и мајестрално водио цео овај поступак. Такође, желим да истакнем да су професионалност и коректност колега браниоца који су за разлику од бранилаца у предметима организованог криминала и предметима државног тероризма Милошевићеве државе изузетно коректни, професионални и стручни, а посебно, то је моја лична импресија, моје овако једно лично сазнање, ипак сам 2 године овде долазио, морам да истакнем колеге Ђурђевића и Јелушића који су показали како треба максимално се залагати за свог клијента, а поштовати све остале учеснике у поступку и то је за мене једно ново и пријатно сазнање. Толико.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала са овим лепим речима колеге Тодоровића, направимо једну паузу од 20 минута. Само претходно колега Дозет?

АДВ. ДОЗЕТ ЂОРЂЕ: Господине председниче, ја бих због једне друге службене обавезе морао да одем, па ће до краја данашњег претреса мењати ме адв. Јелушић.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Замењиваће Вас?

АДВ. ДОЗЕТ ЂОРЂЕ: Адв. Јелушић.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: У реду. Двадесет минута паузе.

Настављено у 11,40 након паузе ради одмора.

Господине Љубоја Ви сте сагласни да Вас у даљем току на данашњем претресу уместо Вашег одсутног браниоца Дозета, како нам је рекао брани господин Јелушић, јел тако?

Опт. Љубоја је сагласан да га због одласка његовог браниоца адв. Дозета на данашњем главном претресу надаље брани у замену бранилац адв. Јелушић.

Наставићемо са завршним речима странака. Пуномоћници оштећених? Адвокат Томић.

АДВ. ТОМИЋ СЛОБОДАН: Поштовани суде. За разлику од колеге Тодоровића, који је на један необичан начин завршио своју завршну реч, ја сам планирао да тако почнем. Желим да укажем пре свега на изузетну озбиљност којом је ово веће приступило овом тешком и сложеном послу и на једну умеће вођења поступка и ретко виђено стрпљење. Такав начин рада створио је једну радну и фину атмосферу у овој судници, један коректан однос између тужилачке стране и одбране, тако да сам задовољан што сам уопште учествовао у овом поступку. На тај начин, ово судско веће је потврдило у ствари и ону народну изреку да човеку и кад не остане ништа друго, остаје му стрпљење мудра и лепа реч. Поштовани суде, законска обавеза и право пуномоћника оштећеног је да укаже на доказе овој кривичној одговорности оптужених. Моје колеге претходници су то студиозно и детаљно одрадили, тако да ја се нећу исцрпљивати неким детаљним анализама чињеничног стања и нећу се излагати ризику да се понављам тако да ћу само указати на пар места за које сматрам да могу бити од значаја приликом одлучивања.

Свакако, очигледно је да сам много више чуо него што ћу рећи. Одлуком Савезне скупштине тадашње СФРЈ образована је једна комисија за прикупљање

података ради утврђивања злочина, геноцида и других злочина против човечности и међународног прва који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље. Та комисија је имала задатак да организује прикупљање и да прикупи податке о извршеном геноциду о ратном злочину против цивилног становништва, рањеника и болесника, ратних заробљеника и још низ задатака и обавеза. За разлику од тих својих обавеза она је имала и право да од надлежних савезних органа тражи да за њене потребне изврши одговарајућа испитивања, да пружи потребно обавештење и објашњење да припреме одговарајуће анализе. Такође, је имала право да од других државних органа и субјеката тражи да јој пружи податке и обавештење да на други начин помажу њен рад. Другом одлуком та комисија је формирана и у саставу те комисије ушли су бројни научни радници, велики ауторитети и тадашњи носиоци државних функција. Примера ради, у комисију су ушли представници СИП-а, ССНО-а, председник Савезног извршног већа, савезни секретар за Правосуђе и управу, савезни секретар за Унутрашње послове, савезни секретар за Рад, здравство, борачку и социјалну заштиту, директор Савезног завода за статистику, председник Савезног суда и Савезни јавни тужилац. То значи да је ова комисија имала довољно стручног квалитета, а имала је и државне институције, имала је све полуге власти, тако да је могла да прикупи податке о евентуалном извршеном геноциду. Међутим, та комисија практично ништа није одрадила и све до тренутка док није морала да одради. Стиче се утисак и поставља се питање и дилема да ли је тај задатак те комисије била да прикупља податке или у ствари да их прикрива, али за разлику од те комисије у овом кривичном поступку много је урађено и у складу са законом. Опште позната чињеница, много је урађено наприкупљању доказа и уопште много је урађено на предочавању те атмосфере која је владала у Вуковару у јесен 1991. године. Опште позната чињеница да велики светски језици имају математички прецизну оцену и да се тим језицима могу изразити најузвишене мисли и анализирати неке научне појаве, да се може, у ствари да и српски и хрватски језик имају ту математички прецизну основу, али чини ми се и поред те очигледне свемоћи речи да су речи остале немоћне и да нису могле да дочарају атмосферу пакла која је владала у Вуковару у јесен 1991. године. Чини ми се да Дантеов таленат не би био довољан да нам предочи све то што се дешавало у Вуковару и то сво зло које се ваљала у вуковарским улицама и затирало све вредности материјалне и људске. У извесној мери помогли су нам ови видео записи и фотографије негде чини ми се око 4.000 фотографија. Те фотографије су на мене оставиле снажан и мучан утисак и пре свега оставиле су утисак да су људи који су некада живели свој нормалан живот, неке своје радости и туге, претворени у ознаке. Ти људи су претворени и добили неке своје, ти људи који су имали неко своје презиме, име, добили су ново име и презиме ОВЧ 1, 2, 3, 5, 150. То је утисак који је мене стварно погодио и посебан утисак је оставила чињеница да је једна жена Ружица Маркобашић добила ознаку ОВЧ 95, али чини ми се да су ту и патолози и форензичари направили мали пропус. Та жена је имала свој надимак и свој под број и њен надимак је био «трудна жена» а под број је био «њено нерођено дете». То дете је заштићено било по свим позитивним прописима и међународним конвенцијама. То дете је усмрћено заједно са својом мајком у једном тренутку вечно спојени. Два лица, у правној науци, два лица која умру у једном тренутку зову се коморијанти. Нисам нашао како се зову мајка и њено нерођено дете, али у сваком случају зову се несретници. Они који су починили то убиство не знам како се зову. Мислим да је ту и реч и слика немоћна и листајући даље ове фотографије приметио сам да се ови људи покојници, да су се разликовали у много

чему по животној доби у моменту усмрћења, по степену трулежности, по рупи на теменој кости као доказ да су оверени и још по много чему, али су имали једну заједничку особину. Имали су некога ко је те људе жалио. Имали су неку своју фамилију, неке своје рођаке, децу, унуче можда, родитеље и свакако да је од њих 200 много више људи жалило, можда и хиљаду људи и шира фамилија осећа бол и патњу за њима. Ја се овом својом завршном речи клањам болу тих људи чији су рођаци, очеви, синови побијени на Овчари. Знам да овим својим речима нећу обрисати сваку сузу са сваког лица, али знам да ћу свакако ублажити бол бар за тренутак и бар мало.

Надаље, исказима сведока, сведока сарадника, па пак и појединих делова искази окривљених евидентно је да су ови људи на један достојанствен начин, ако могу тако да кажем, отишли у смрт, да су се витешки опростили од живота. Сви сведоци, сведоци сарадници потврђују да нико од њих није молио, да није клечао, да није плакао. Са друге стране, по мом мишљењу, имамо одсуство витештва и части. Одсуство витештва се огледа у томе што се, у ствари витешки кодекс налаже да се ту не туче немоћ. Овде се туку људи. Свим законским прописима и међународним конвенцијама забрањено је свирепно и мученичко поступање према окривљенима. То почев од позитивних прописа до међународних конвенција, женевских конвенција, међународног факта, сви строго забрањују свирепу и нечовечно поступање, чак право на живот има одређених одступања у строго контролисаним случајевима али забрана свирепог и неповечног поступања нема изузетка. Одсуство части, по мени, се огледа у томе што се убијају немоћни људи. Имамо још код Декалога ону заповест «погини али не убиј». Та заповест је касније претворена у Божју заповест не убиј. Нико од оних који убијају на Овчари није поставио пред себе дилему да погине али да не убије. Лакше је било убити него погинути. Завршићу ускоро. Листајући те фотографије пронашао сам једну фотографију за коју ми се у почетку чинило да је неки допис, акт, с обзиром да је куцана на писаћој машини, али кад сам погледао видео сам да је то једна песма која је посвећена једним лепим плавим очима. Ту песму је написао неко ко је волео те лепе плаве очи и Исмет Сарајлић је у једној својој песми написао: «преко њихових стреланих очију прешли су тенкови и преко тих лепих плавих очију су прешли тенкови, али су оне живе, с обзиром да их је неко опевао и да их је неко волео». И завршићу само једним цитатом. Грг Зорба, чувени јунак цео живот је ратовао са Турцима и када је дошао у неке године пун ожиљака сумирао је све оно што му се дешавало и рекао је: «Док сам био млад и ратовао сам са Турцима мислио сам да се људи деле на Турке и на Грке. Кад је живот добрим делом прошао и кад сам се напунио искуством и ожиљцима, схватио сам да се људи деле на добре и лоше». Данас мислим да ни то није важно. Ако су Срби и Хрвати схватили да се људи не деле на Србе и Хрвате, то је добро, живеће у миру и градиће мир као трајно цивилизацијско добро и можда ће га чувати као зеницу ока свог. Ако нису схватили, ратоваће вероватно поново и крваво. Хвала вам.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала. Даље, молим?

АДВ. БАРОВИЋ НИКОЛА: Ова завршна реч касни 14 година, 20-ог на 21. новембар је извршено зверство на Грабову. Тог дана у 11 часова увече Мркшић је сазнао, по стању у списима, да је извршено то зверство. По сведочењу команданта 80. моторизоване бригаде, команда те бригаде имала је састанак о том зверству у 7,15 ујутру 21-ог, зато ми каснимо 14 година са вршном речју. А то зверство је почело овако: убијен је Балша Стјепан 17 година стар на тај дан, убијен је са оцем Драгутином, убијен је и Баунгернер Томислав 18 година на дан када је убијен. Убијен је и Галић Ведран 18 година стар на

дан када је убијен. Убијен је и Хегудишић Марио 19 година. Јакубовски Мартин 20 година и Љубас Хрвоје 20 година и Омеровић Мирсад 20 година и Шендли Вјекослав 20 и Тишљерић Дарко 20 година стар и Вукојевић Славен 20 година. Убијени су и отац и син Међеши Андрија и Зоран. Убијени су и отац и син Нађ Дарко и Нађ Фрањо. Убијени су и браћа од стричева Рохачек Карло и Рохачек Жељко. Убијени су и браћа од стричева Перковић Јосип и Перковић Александар, Дамир, извините. Убијен је и Жугић Борислав последњи по азбучном реду по абецеди на овом списку. Убијено је 200 људи, учињено је зверство. Некад се ратни злочин 1942. од стране Уједињених нација називао зверство. Тај архаични израз боље оцртава оно што се догодило на Грабову, него ових модорних законских израза. Оптужени, почиње се са командантом ТО Вуковар и његовим замеником, то су учинили и организовали то зверство на самој Овчари, на самом Грабову, хотећи то. Прва група која је била издвојена поред врата била је група коју је један од Вуковараца означио као људе за које зна сигурно да нису учествовали у борбеним дејствима. Они су били први јер су били одмах поред врата који су стављени у трактор, угурани у приколицу и убијени на Грабову. Није се радило само о расположењу, радило се о зверској намери да се убију сви који су се затекли на Овчари, који су се затекли у хангару. Убијен је и Чупић. Помињем Чупића, иако је он раван свим осталим жртвама овде због тога што се нико од ових који су убијали на Грабову није сетио да је његов стриц оснивач, његов стриц борац француског покрета отпора у Другом светском рату. Није се сетио да је он основао Институт за мајку и дете, да је пола деце рођено захваљујући његовом раду и тог Института. Нико се од њих није сетио да можда због тога би морао да се сети да га не треба убити. Ниједан критеријум није био довољан, ни жена која је трудна није била критеријум да не треба неког убити. Зато се ради о зверству. Слање по муницију када нестане, организовање пратње приколице смрти, немогућност било кога да побегне из хангара, показује да постоји чврста команда на том месту, на том месту зверства. Распоређеност око Грабова где се људи убијају и хладним оружјем показује да сви имају једну злочиначку умисао, јединствену за целу оптужену групу да убију сваког ко се ту затекао, а ко је ратни заробљеник. Они тиме јесу саизвршиоци у ратном злочину и ниједно од њих оптужених није мање криво. Свако је имало исти умишљај да убије сваког ко се ту затекао, а ко случајно даје још неке знаке живота да се прође и да се убије хицем из пиштоља. Сведоци сарадници су не само помогли да се овде оптужени уоче и да се против њих подигне оптужница и води овај поступак они се разликују за једну ствар од оптужених и то оптужени треба да знају. Они су јасно пред нама рекли да су учинили злочин и то јасно говоре о томе да су учинили злочин, да су били зверад, показује да макар кроз то имају поштовање према убијенима, према мртвима. Оптужени негирајући, не говорећи показују и сада након 14 година да немају поштовања према убијенима, да немају поштовања према породицама које овде седе и чијих деце гробови нису нађени. Овде у публици људи из Вуковара седи и мајка чија је кћерка последњи пут виђена на снимку Телевизије Београд како излази са цивилима из Вуковара и ту је и нестала. Нико се није сетио да јој помогне, да јој каже од свих тих који су живели у Вуковару шта зна о њој и ниједног тренутка нису узели овај списак и рекли које све људе знају и из којих околности и шта су чили или знали о њима и о њиховим последњим данима. Тај страшни степен безосећајности, та тупост можда може бити сада на крају кад је завршен доказни поступак, можда ће се неко сетити од оптужених да се јави за реч и да изнесе све што зна и да тиме прекине да понижава и убијене и да покаже да има осећај и да има поштовање према гробовима.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала колега Баровићу.

АДВ. ТОДОРОВИЋ ДРАГОЉУБ: Ја бих Вас господине председниче, госпођа Наташа Кандић је морала да иде на неизоставан пут. Она је овде са нама 2 године радила. Она је радила много више на томе и ја Вас молим да завршимо данас да би она у понедељак могла да да своју завршну реч да јој то не ускратимо.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Па добро, од понедељка до петка, како смо ми то планирали, оно од 5. до 9. Ја сам иначе мислио, таква је била и сугестија од колега бранилаца, ми је била таква сугестија и од колеге Заклана пошто су они поделили, да тако кажемо, тему о томе ко ће о чему говорити па су на одређен начин хендикепирани и данашњим одсуством колеге Петрушића. Ја сам иначе планирао да када чујемо заменика тужиоца и пуномоћнике оштећених да данас завршимо са радом и да наставимо у понедељак у 9,30 – 05.12. како смо они и раније планирали. Добро, у том смислу дакле,

Председник већа издаје

Н А Р Е Д Б У

Главни претрес се одлаже за 05, 06, 07, 08. и 09.12.2005. године, свакога дана са почетком у 9,30 сати, што присутни узимају на знање прогласом па им се позиви неће слати.

Очекујемо, дакле, да колега Заклан нема потребе да ми позивамо браниоца Петрушића, он ће свакако доћи претпостављам да ће бити тако. У реду завршили смо за сада. Видимо се 5-ог у 9,30.

ЗАПИСНИЧАР

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА-СУДИЈА